

assimilation of the individual is to have a destructive phenomena and processes in higher education, which should be eliminated. Thus, the reform of the educational segment of cultural capital in higher education involves the following major tasks: the establishment of a scientific schools and educational systems that would approximate carrier of cultural capital (the student) to the practical side of future professional activity, the concentration of educational programs on the processes of self-development and student learning, expanding the relationship of educational processes and practical profession, modernization and expansion of social control quality educational segment of cultural capital.

Keywords: cultural capital, a form of cultural capital, higher education, social status, profession, educational potential, students

Надійшла до редколегії: 15.12.2013 р.

УДК 141.33

Т. А. Купцова

*Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту
ім. академіка В. А. Лазаряна*

ВІДОБРАЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ У РЕЛІГІЙНО-ФІЛОСОФСЬКІЙ ДУМЦІ КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Представлено комплексне дослідження формування гендерних стереотипів у релігійно-філософській думці Давньої Русі. Авторка доводить, що на основі біблійного розуміння сутності та призначення чоловічої та жіночої статі виникають нові стереотипні міфи: саме через жінку в світ ввійшли смерть, страждання, праця; утворилось уявлення про жінок як істот, які повністю підпорядковані владі своєї біологічної статі; саме чоловік повинен контролювати та карати жінку. Підкреслюється, що згідно біблійному вченню, жінки повинні себе повністю віддавати чоловіку та дітям, а чоловіки – вести себе мудро та стримано. Тому жінок традиційно вважали неповноправними членами суспільства, їх відносили до особливої категорії – «жінка». Доведено, що християнізація, розвиток урбанізму, запровадження писемності стали визначальними факторами, що вплинули на формування гендерних стереотипів, які знайшли відображення у нових світоглядно-філософських уявленнях епохи.

Ключові слова: гендерні стереотипи, філософська репрезентація, християнство, писемність, стать, біблійне трактування, чоловіче, жіноче, покарання.

Серед проблем, нових для української і в певній мірі світової науки питання статі і гендеру займають далеко не останнє місце. Непереборний інтерес до теорій про людину – чоловіка та жінки, загострення потреб переосмислення концептів маскуліності і фемінінності викликані змінами умов в соціальному і політичному житті. Важливо відмітити, що розгляд такої нової проблемної теми філософії, як гендерні дослідження, свідчить про розширення сфери її теоретичного і аналітичного розвитку. Розгляд відображення та формування гендерних стереотипів у релігійно-філософській думці Давньої Русі дає можливість виявити витоки історико-культурні причини формування есенціалістських уявлень про фемінінне та маскуліне. Саме у філософській культурі цієї доби після запровадження християнства жінки були витіснені на маргінес суспільного розвитку у приватну сферу буття, сакралізувалась позиція панування чоловічої статі над жіночою. Неповноцінність, що коріниться в її гендерній відмінності пропагується і нав'язується священиками і сьогодні.

У означеному плані методологічним підмурком дослідження стали роботи В. Горського, праці аналітиків по різним проблемам історико-духовної спадщини мислителів Київської Русі А. К. Бичко, С. В. Бондаря, М. В. Поповича, В. І. Шинкарука, Ю. В. Кушакова, О. Ф. Замалєєва, О. Авдеєнко, Т. Власової, І. Грабовської, Т. Мельник, Т. Талько, В. Агеєвої, О. Забужко, Н. Зборовської, С. Павличко, Н. Чухим, В. Ятченка, О. М. Корха, П. Кралюка, Є. Маланюка, Ю. Еволи та інших.

Розглядаючи формування гендерних стереотипів у релігійно-філософській думці Київської Русі важливо розкрити особливості їх формування з запровадженням християнства; визначити основні тенденції суспільного розвитку, що впливали як на стереотипні уявлення тогочасної спільноти, так і на характер їх відображення філософською свідомістю.

Основною подією, яка визначила всі процеси у культурі, стало залучення Київської Русі до християнського світу. Дослідники історії розвитку вітчизняної

філософії підкреслюють, що філософія була прищеплена нашій культурі разом із запровадженням християнства, оскільки існуюча тенденція до переходу від міфу до логосу так і не знайшла логічного завершення у створенні своєї оригінальної філософії. Це, однак, не перекреслює всі набутки нашої прадавньої культури у сприянні становленню філософії на наших землях. Очевидно, що архаїчні уявлення про сакральне, які мають тяглість з епохи превалювання міфу і пов'язані з хліборобством, накладали суттєвий відбиток на християнський світогляд наших пращурів і, як слушно зауважує О. Гриценко, навіть біблійна мудрість сприймалася ними через опосередкування сакральністю хліборобської праці, спонукаючи до вибіркового підходу до біблійного тексту [4, с. 28]. Язичницький світогляд, як це доведено у дослідженнях, здійснених М. В. Поповичем, В. І. Шинкаруком, А. К. Бичко, Ю. В. Павленко та іншими науковцями, суттєво впливав на формування філософської культури Київської Русі і після запровадження християнства. Із цих зауваг випливає, що гендерні стереотипи у філософській культурі цієї доби формуються не лише під впливом біблійного тлумачення статевих відносин, що, в свою чергу, сформувалися під впливом інтерпретації феномену статі релігіями авраамістичної традиції, але й рідної язичницької міфології. До цього слід додати цивілізаційний вплив Візантії, привнесений разом зі східною версією християнства, який, за слушним твердженням Т. В. Целік, «... зумовив долю східного слов'янства і великою мірою переорієнтував світоглядні настанови киево-руського середовища після офіційного хрещення, запропонувавши вже готові «моделі» та «взірці» ... для особистого визначення давнього русича» [14, с. 46-47].

Притаманне візантійській культурі «хорове» начало багато в чому обумовило характер філософування на наших землях. А. Я. Гуревич називав середньовіччя культурою «мовчазної більшості» [6]. Спираючись на характер запровадженої у нас східної версії християнства подібну думку висловлював М. Брайчевський [3]. Про те, що візантійські впливи не були «сприятливими для незалежного самовизначення людини», пише сучасний український дослідник О. Корх, підкреслюючи патрімоніальний характер візантизму [9, с. 158]. Вплив візантизму у плані нівеляції людської особистості присутній у пам'ятках киево-руської культури, що зображують події вітчизняної історії. Подібні погляди пояснюють, чому у цю епоху ми маємо дуже мало оригінальних авторських творів. В той же час, достатньо слушними видаються висновки авторів, які переглядають позиції своїх попередників і доводять наявність особистісного начала у філософській культурі Київської Русі [14]. Згадаймо, що свого часу Є. Маланюк підкреслював зв'язок української культури з греко-античною, головним елементом якої є людська особистість [10; 11, с. 14-16].

Три основні рівні середньовічної культури – світський (аристократично-лицарський), офіційний (християнсько-клерикальний) та народний (сміховий), за якими традиційно досліджують середньовіччя, сформувалися в умовах розвитку міст. Урбаністична культура, як зауважують дослідники, стала головною ланкою, «... котра визначила весь ланцюг руйнації родових стосунків» [14, с. 70]. Це також стало визначальним фактором у формуванні гендерних стереотипів епохи.

Іншою виключно важливою подією цього часу було запровадження писемної старослов'янської мови. Мовна комунікація спровокувала появу філософської термінології, визначила характер філософування епохи і способи відображення в ній гендерних стереотипів, пов'язуючи їх з традицією, закладеною Костянтином (Кирилом) і Мефодієм і заснованою на вшануванні специфіки народу, що приймав хрещення. В літературі підкреслюється, що «за логікою солунських братів, слов'яни мали ввійти до Церкви, залишаючись собою» [1, с. 31].

Висока богословська та філософська культура братів (Кирило мав прізвисько «Філософ» і йому належить авторство у створенні оригінального трактату «Писання на оборону правдивої віри», в якому застосовано раціональні методи доведення авторської позиції) сприяла тому, що ними були вироблені відповідники понять «властивість», «сутність», «всесвіт», «закон», «буття», «небуття», «поняття», «річ», «уява» та інші. Дослідники підкреслюють, що поява такої термінології відкривала перед слов'янськими народами можливість освоєння давньогрецького

та візантійського спадку, а також сприяла створенню власного оригінального філософствування.

П. Кралюк наголошує, що Кирило і Мефодій, маючи високу на той час філософську освіту, зорієнтували слов'янські народи на позитивне ставлення до філософської мудрості. «Принаймні, - зазначає дослідник, - у православно-слов'янській культурі ми не знайдемо вираженого протиставлення християнства і «язичницької» філософії. Філософія трактувалася тут як одна із найкращих духовних цінностей (хоча, звісно, вона пов'язувалася з християнством). Філософ – це людина, яка заслуговує на повагу за свої знання та мудрість».

Означені позиції дають можливість розкрити представленість гендерної складової у нашій середньовічній культурі з позицій формування нової духовності, що виникла в результаті поширення на наших землях східної форми християнства і наклалася на особливості міської цивілізації. Християнізація, розвиток урбанізму, запровадження писемності стали визначальними факторами, що впливали на формування гендерних стереотипів, які знайшли відображення у нових світоглядно-філософських уявленнях епохи. У зв'язку з вищеозначеним особливою актуальністю набуває питання: наскільки змінилися під впливом нововведень попередні уявлення про чоловіче та жіноче та як відображалися у філософській традиції притаманні християнській культурі середньовіччя способи соціалізації статі?

Інтерпретація в християнській філософії статі, сутності та призначення чоловіка та жінки, ставових відносин, призначення шлюбу та сім'ї відштовхується від біблійної трактовки виникнення людини на шостий день божого творіння: «І сказав Бог: “Створімо людину за образом Нашим, за подобою Нашою» [2, Бут.1:26]. Створення намісника Бога на землі [2, Кор. 2: 28], Його образу і подоби [2, Бут. 1: 26] відбувалося у два етапи. На першому Бог створив тіло (матеріальну оболонку «із пороху земного» [2, Бут. 2 : 7], із глини [2, Кор. 15:28], на другому тіло людини було одухотворене «І дихання життя вдихнув у ніздрі її» [2, Бут. 2:7], або «... вдуну від Мого Духа» [2, Кор. 15: 29], «... і стала живою душею» [2, Бут. 2: 7].

Спираючись на вчення про створення людини, християнські богослови вирішують проблему статі першої людини. У християнських віроповчальних текстах можна виділити два основних підходи. Традиційний, патріархальний, стверджує, що Бог, маючи чоловічу стать, за своїм образом і подобою першим створив чоловіка, а з його ребра згодом була створена жінка. В межах другого підходу, спираючись на книгу Буття, в якій сказано, що «І Бог на свій образ людину створив, на образ Божий її він створив, як чоловіка й жінку створив їх» [2, Бут. 1: 27], і благословив першу людину після сотворення словами: «Плодіться й розмножуйтесь» [2, Бут.1:28], богослови роблять висновок, що чоловік і жінка були створені одночасно, єдині плоттю та душею [11, с. 378], тобто перша людина була двостатевою істотою – андрогіном. До того ж слово «Адам» як власне ім'я зустрічається лише тричі в Старому Заповіті [2, Бут. 4: 1, 25; 5: 1 – 5], а в перекладі з давньоєврейської воно означає людину взагалі.

Поділ людей на статі Біблія пояснює самотністю людини у світі тварин, яких бог створив по парі. Істота, створена за образом і подобою божою, теж потребувала наділеної духом істоти, рівної собі. Оскільки «Адамові помочі він не знайшов, щоб подібна до нього була» [2, Бут. 2: 20], то «І вчинив Господь Бог, що на Адама спав міцний сон, – і заснув він. І він узяв одне з ребер його, і тілом закрив його місце. І перетворив Господь Бог те ребро, що взяв з Адама, на жінку, і привів її до Адама» [2, Бут. 2:21-22]. Так Бог створив жінку, яка відрізняється від чоловіка й одночасно доповнює його. Створення жінки – це виокремлення, виділення функції виношування, народження нового життя і закріплення її за однією частиною людства. Подібну інтерпретацію знаходимо у книзі Ж. Круассан «Призвание женщины или священство сердца».

Вторинність жінки визначається не лише тим, що вона була створена після Адама, призначалася йому у помічницю, але також і тим, що, за словами Біблії, Бог у процесі творення наділив душею першу людину, тобто душею був наділений чоловік. Чи творення жінки супроводжувалося наданням їй душі, чи душу Адама було поділено навпіл? Протягом століть ця проблема була дискусійною в християнстві, аж до

спростування наявності душі у жіноцтва. Лише на помісному Макаонському соборі у 480 році голосуванням (більшістю усього в один голос) Церква прийняла рішення, що в жінки є душа і що вона теж людина.

Другий важливий аспект біблійного відношення до сутності чоловічої та жіночої статей розкривається у оповіді про гріхопадіння. До речі, цілісне вчення про першородний гріх першим створив апостол Павло, філософічно виснувавши, що гріхопадіння відкрило шлях для гріха і смерті. Після гріхопадіння, (яке часто і цілком хибно зводиться до статевого акту, здійсненого першими людьми), намагаючись виправдатись перед Всевишнім, чоловік в усьому звинуватив жінку, а жінка – змія. Однак, згрішили двоє, обох і було покарано.

У покаранні, яке і донині несуть нащадки Адама та Єви, прослідковується акцентуація на функціональних особливостях кожної статі. У відповідності зі Священним Писанням чоловік та жінка розрізняються за покладеними на них Богом обов'язками. Ще до гріхопадіння Бог привів жінку до чоловіка, таким чином було схвалено шлюб [12, с. 31]. Активна роль у шлюбних відносинах належить чоловікові. Заради наповнення землі людьми він зобов'язаний знайти собі пару, ініціювати шлюб і створити сім'ю. Жінка може спонукати чоловіка до шлюбу лише опосередковано (за допомогою одягу, прикрас, багатого приданого тощо). Дослідники підкреслюють, що з гріхопадінням пов'язане остаточне становлення особливостей статі, при цьому призначення і сенс життя жінки реалізується у шлюбі та сім'ї [12].

У відповідності з біблійним текстом жінка, яка перша згрішила, першою понесе покарання, яке реалізується через її головну відмінність від чоловіка – здатність народжувати дітей. Про інші жіночі покарання Старий Заповіт свідчить: «Помножуючи, помножу терпіння твоє та болі» [2, Бут. 3: 16]; «Ти в муках родитимеш діти» [2, Бут. 3:16]. «... до мужа твого пожадання твое» [2, Бут. 3: 16] – це слова, які визначають сутність наступного покарання, що здійснюється через ставлення жінки до чоловіка - палке, пристрасне бажання. Хтивість та пристрасність жінки штовхає її в обійми чоловіків, тим самим вона сама помножує страждання, пов'язані з вагітністю та пологами. До цього додається біль через дітей, який супроводжуватиме її довіку. Чоловік, використовуючи пожадання до нього жінки, пануватиме над нею [2, Бут. 3: 16]. Очевидно, що покараннями являються всі функціональні особливості жіночої статі та міжстатеві відносини.

Покарання чоловіка лежить у сфері суспільних відносин. На противагу жінці, яка живе заради сім'ї, говорить Г. Гродек, чоловік є блукальцем у цьому світі, який живе поза сім'єю. Сім'я для нього – голодні роти, яких потрібно годувати [5, с. 66]. Праця заради особистого виживання та виживання свого роду є призначенням чоловіка. Винагородою за виснажливу працю та нелегку долю стало для чоловіка пізнання жінки.

Ю. Евола пише, що стать колись являлася цілісним, повним, самодостатнім буттям, яке згодом розділилося на два начала – чоловіче та жіноче, тим самим перетворившись на половинчате буття. «Однак, не зважаючи на розподіл, - підкреслює філософ, - ці два начала у своєму райському вимірі були прямими провідниками божественної волі, знаходились в стані гармонії, щастя, тяжіння одне до одного і не знали ворожнечі. Після гріхопадіння чоловічий та жіночий початки прийшли зовсім до іншого стану, наповненого свавіллям, взаємною ворожнечою, котрий продовжується до нашого часу» [7, с. 12].

Яскравим виявленням стереотипних уявлень, які складаються на основі Біблійного тексту є слова М. І. Балашова, з точки зору якого чоловік і жінка в рівній мірі є носіями образу Божого, потребують один одного, поскільки є двома різними способами існування в єдиному людстві, але створені вони різними, по різному сприймають світ, у них різне поклонання.

Слід підкреслити, що Біблія визначила не лише основні прояви статі, але й нормативні принципи статевої відносин, що лягли в основу гендерних стереотипів християнських культурних світів.

Особливості формування у філософській культурі Київської Русі гендерних стереотипів під впливом різних тлумачень біблійного розуміння статі та призначення чоловічого і жіночого у цьому світі найбільш показово представлені у тогочасній

писемній літературі, яка виникла на основі двох джерел: усної словесності, традиційної для нашої давньої культури та «візантійсько-болгарського культурного експорту», що проник на наші землі разом з прийняттям християнства. В основному наша прадавня літературна спадщина не відрізняється жанровим розмаїттям, оскільки спрямована на обслуговування потреб християнської церкви грецького обряду, як то переклади окремих книг Біблії та їх тлумачення, проповіді, агіографічні писання (життя святих), полемічна література, апокрифи, книги для шкільного навчання, службова та світська література, яка часом включала в себе духовні твори, але призначені для світських потреб, крім того це були морально-повчальні твори, літописи, героїчні піснеспіви, які часом входили у літописи як складова частина, переклади творів з візантійської та західноєвропейської літератур. Зазвичай ця література створювалась на протязі декількох століть, як наприклад, літописи, і є анонімною. Дмитро Чижевський зазначав, що разом з прийняттям християнства в 988 р. «на Україну приходять від греків різноманітні релігійні та повчальні твори, а пізніше – й література історична; в цих творах зустрічаємо хоч би коротенькі згадки про старих грецьких філософів, а також деякі уривки з їхніх творів, - здебільшого окремі речення повчального змісту, але почасти зустрічаємо й окремі думки суто філософські. Так, у старій Україні стали відомі імена старих грецьких філософів – Платона знайдено силу уривків, з яких можемо скласти цілий його портрет ...» [15, с. 169]. Дослідник підкреслює, що поступово «в старій Україні» стає відома й релігійна література з філософським забарвленням, а саме твори отців церкви, зокрема, у слов'янських перекладах відомі твори, Іоанна Дамаскіна, Максима Ісповідника, Діонісія Ареопігита [15, с. 169]. До списку філософських творів, які активно засвоювалися руською свідомістю після прийняття християнства і вплинули на формування світоуявлення народу в цілому, а також сприяли становленню нових моделей та символіки маскулінного і фемінного в культурі Київської Русі, слід віднести також «Шестиднев» Іоанна екзарха Болгарського, де компілятивно поєднувалися тексти Василя Великого, Северина Гавальського, Григорія Богослова, Григорія Ниського, Йоана Золотоуста, Йоанна Дамаскіна, Феодорита Кирського, а також погляди еліністичних філософів – Аристотеля, Парменіда, Діогена, Фалеса, Платона та ін. [8, с. 185-195]. «Ізборники» 1073 та 1076 років та патерики «Абетково-Єрусалимський», «Скитський», «Синайський», «Єгипетський» також мали у своєму складі патристичні тексти. Відголоски патристичної думки зустрічаємо і у Києво-Печерському патерику. Завдяки перекладеній літературі та власним обробкам цих творів відбувається становлення образу чоловіка «духовного чину», аскета, мудреця, володіючого новою істинною життя «в Бозі».

Розглядаючи джерельну базу дослідження процесу відображення гендерних стереотипів у філософській культурі Київської Русі слід звернутися до зауваги вітчизняних науковців стосовно того, що посередником, завдяки якому Давня Русь знайомилась із надбанням філософської думки, у тому числі античної доби, були патристичні тексти, які потрапляли на наші землі у складі чисельних рукописних збірок, починаючи з XI ст., і вже на початку XII ст. «... перетворилась на потужний чинник, що впливав на свідомість вищої освіченої верстви княжої доби, доносячи у східнослов'янську периферію теоретико-теологічну проблематику» [14, с.47]. Слід зауважити, що патристична література у відношенні до жінки в основному дотримувалася думки, проголошеної Тертуліаном, який виснував, що кожна жінка є такою ж спокусницею, а отже і грішницею, як праматір Єва, і загладити свою вину перед людством вона зможе лише засвоївши свою вторинність і підлеглисть чоловічій волі [13, с. 345].

Встановлено, що у філософській думці Київської Русі відобразилися гендерні стереотипи, засновані на біблійному розумінні статевих відносин. Зростання значимості функціональних ролей жінки у приватній сфері призвело до того, що філософія перенесла проблему жінки у сферу моральних вимірів, з одного боку, принижуючи жінку як носія гріховного початку, що виростає з її непогамовної чуттєвості, а з іншого, - звеличуючи її як хранительку «домашньої Церкви» завдяки приписуваному їй природі богородичному початку.

Бібліографічні посилання:

1. Багалій Д. І. Український мандрований філософ Григорій Сковорода / Дмитро Іванович Багалій. – К. : Вид-во «Орій» при УКСП «Кобза», 1992. – 472 с.
2. Біблія. Бут.1:26 ; Кор. 2: 28 ; Бут. 2 : 7 ; Кор. 15:28.
3. Брайчевський М. Ю. Утвердження християнства на Русі / Михайло Юліанович Брайчевський. – К. : Наук. д., 1988. – 261 с.
4. Гриценко О. А. «Своя мудрість»: Національні міфології та «громадянська релігія» в Україні / Олександр Андрійович Гриценко. – К. : УЦКД, 1998. – 184 с.
5. Гроддек Г. Проблема женщины / Георг Гроддек. – СПб : б/в, 1904. – 119 с.
6. Гуревич А. Я. Средневековый мир: культура безмолвующего большинства / Арон Яковлевич Гуревич. – М. : Искусство, 1990. – 396 с.
7. Эвола Ю. Метафизика пола / Юлиус Эвола. – М. : Беловодье, 1996. – 448 с.
8. Знойко О. П. Міфи Київської землі та події стародавні / Олександр Павлович Знойко. – К. : Молодь, 1989. – 304 с.
9. Корх О. М. Індивідуалізм як феномен культури: сутність, соціальна роль та історичні перспективи (історико-філософський аналіз) / О. М. Корх. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2002. – 406 с.
10. Маланюк Є. Книга спостережень / Є. Маланюк. – К. : Аттіка, 1995. – 236 с.
11. Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури / Євген Маланюк. – К. : Обереги, 1992. – 82 с.
12. Павлишин М. Р. Канон і іконостас: Літературно-критичні статті / Марко Романович Павлишин. – К. : Вид-во «Час», 1997. – 447 с.
13. Тертуліан. Избранные сочинения / Тертуліан. – М. : Прогрес, 1994. – 448 с.
14. Целік Т. В. Особистісне начало у філософській культурі Київської Русі / Т. В. Целік. – К. : Вид. ПАРАПАН, 2005. – 312 с.
15. Чижевський Д. Що таке філософія? / Д. Чижевський // Українська культура : Лекції за редакцією Дмитра Антоновича / упор. С. В. Ульяновська ; вст. ст. І. М. Дзюби. – К. : Либідь, 1993. («Пам'ятки історичної думки України»). – С. 167–189.

Купцова Т. А. Отображение гендерных стереотипов в религиозно-философской мысли Киевской Руси

Представлено комплексное исследование формирования гендерных стереотипов у религиозно-философской мысли Киевской Руси. Автор доказывает, что на основе библейского понимания сущности и назначения мужского и женского пола формируются новые стереотипные мифы: именно из-за женщины в мир пришли смерть, страдание, труд; возникло представление о женщинах как существах, которые полностью подчиняются власти своего биологического пола; именно мужчина должен контролировать и наказывать женщину. Подчеркивается, что согласно библейскому учению женщины должны полностью отдавать себя служению мужу и детям, а мужчины – вести себя мудро и сдержано. Традиционно женщин редко считали полноправными членами общества, их относили к особой категории – «женщина». Доказано, что христианизация, развитие урбанизма, введение письменности стали решающими факторами, которые повлияли на формирование гендерных стереотипов, нашедших свое отображение в новых мировоззренческо-философских представлениях эпохи.

Ключевые слова: гендерные стереотипы, философская репрезентация, христианизация, письменность, пол, библейская трактовка, мужское, женское, наказание.

Kuptsova T. Representetion of gender stereotypes in the religious – philosopic thought of Kiev Rus

The article represents complex research of forming gender stereotypes in religious-philosophic thought of Kiev Rus. It is proved that new stereotype myth arises on the basis of biblical conception of essentiality and purpose of male and female sex. Due to woman death, suffering and work entered the world; notion about women as dependent biological creatures was formed; it is man who should control and punish woman. Traditionally women were rarely considered full-fledged members of society, they were referred to the special category – “woman”. Christianity, urban development, establishing of the written language were the determinant factors, influenced on forming of gender stereotypes, which are reflected in new philosophic conception of the world, ideas of the epoch.

The secondary role of woman is distinguished not only in the fact that she was created after Adam as his helper but according to the Bible the God endowed the first person with a soul, i.e. man was given a soul. Was the creation of the woman accompanied by giving her a soul or was the Adam's soul divided into two parts? This problem was being discussed for centuries in Cristianity. Only in 480 A.D. in Makaonski Cathedral the church came to the decision that the woman also had a soul and that she was also man.

In the punishment, which Adam's and Eva's descendants carrying, the emphasis is made on the functional peculiarities of each sex. Researchers underline the Fall is connected with final formation of sex peculiarities and predestination, so the sense of the woman's life is in family and marriage.

According to the Bible the woman who performed sin first was punished through her main difference

from man – the ability for giving birth to children. The punishment of man lies in the sphere of social relations.

It should be underlined that the Bible determined not only main sex displays, but also normative principles of the sex relationships, that lay the foundation for gender stereotypes of the Christian cultural worlds.

Keywords: gender stereotypes, philosophic representation, Christianity, written language, sex, biblical interpretation, male, female, punishment.

Надійшла до редколегії: 12.12.2013 р.

УДК 130.2

Е. Я. Кушнір

Східноукраїнський національний університет ім. В.Дала

ЧЕЛОВЕК В ДУХОВНОМ ИЗМЕРЕНИИ БЫТИЯ

Осуществлено исследование подходов изучения проблемы духовного бытия. Раскрыто, что отсутствие в современном дискурсе единой, целостной концепции духовности объясняется смещением проблемы сущности духовности с проблемами ее спецификации, осуществляющейся через понятия «духовные ценности», «духовное производство», в которых проявляются различные стороны духовности. Показано, что духовное бытие является одним из фундаментальных философских понятий, имеющих особую значимость для изучения особенностей процесса формирования и развития гармоничной личности, ее самореализации.

Ключевые слова: духовное измерение, духовное бытие, духовное производство, антропологический кризис, высшие ценности, самоопределение личности.

Постановка проблемы. В сложных условиях острого духовного дефицита в большинстве областях жизнедеятельности обращение к духовности как действующей системе морально-этических норм является насущной потребностью, необходимостью. Феномен духовности – одна из ключевых тем в современных исследованиях трансформаций культуры. Это обусловлено как историческими (преодоление последствий антидуховных процессов XX столетия), так и теоретическими причинами. Исследование сущности этого феномена и основных культурных типов духовности требует обращения к культурно-историческому подходу, с помощью которого можно выявить инварианты содержания понятия «духовность».

Анализ последних исследований и публикаций. Историко-культурные и межкультурные исследования феномена духовности как основы сохранения самоидентичности сознания (в том числе, в его измененных формах) проводили А. ван Геннеп, Л. Спенс, Д. Уайт, К. Уилбер, Д. Фейдимен, Э. Фромм, М. Элиаде. Экзистенциальный кризис как явление саморазрушения сознания показано в работах Ж.-П. Сартра, П. Тиллиха, Г. Марселя, М. Хайдеггера, К. Ясперса, Э. Фромма. Проблема преодоления экзистенциального кризиса рассматривается в работах Т. Денисенко, Ю.А. Шрейдера. Методологический анализ экзистенциалистской позиции по отношению к этому вопросу сделал М.К. Мамардашвили.

Тема духовного кризиса, духовного самораскрытия и саморазвития представлена в работах как зарубежных исследователей (С. Грофа, П. Рассела, Дж. Пери) так и отечественных авторов (Н.А. Журба, В.Д. Исаев, Т.В. Лугуценко), для которых духовный кризис проявляется в конкретных критических ситуациях, возникающих в развитии сознания человека и способствующих его духовной трансформации и обновлению.

Цель исследования. Изучить особенности реализации личности в сфере духовного бытия для чего необходимо: выявить и проанализировать основные подходы и принципы изучения проблемы духовного бытия; дать характеристику высших ценностей, выступающих ориентирами личности, реализующей себя в духовном измерении бытия, показать их значимость для самоопределения личности.

Основная часть. Реалии XX столетия способствовали актуализации проблематики, связанной с формированием и развитием личности в духовном измерении бытия не просто в связи с возрождением собственно философского интереса к ним, прежде всего как следствие проблемы сохранения духовного потенциала человечества.